

УПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДИЧНОЇ СИСТЕМИ З ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ

- A** Досліджено відмінності формувального та підсумкового оцінювання. Перевірено стан готовності майбутніх учителів початкових класів до впровадження формувального оцінювання в освітній процес та на підставі отриманих результатів розроблено систему методичних заходів, які дають можливість підготувати майбутніх учителів початкових класів до використання формувального оцінювання. Визначено умови впровадження формувального оцінювання в початковій школі: чітке планування очікуваних результатів, залучення учнів до осмислення мети майбутньої діяльності, її результату із деталізацією кожного кроку, надання допомоги учневі в постійному відстеженні своїх результатів за допомогою зворотного зв'язку. Визначено інструментарій упровадження формувального оцінювання в початковій школі в залежності від етапу впровадження: визначення навчальних потреб учнів, розвиток взаємодії та самостійності, відслідковування прогресу в навчанні учнів, перевірка розуміння та метапізнання. Розроблено систему методичних заходів, які дають можливість підготувати майбутніх учителів початкових класів до використання формувального оцінювання: методичні заходи (практичні семінари, семінари-тренінги, круглі столи) для педагогічних і науково-педагогічних працівників; підготовка методичного посібника для студентів закладів вищої педагогічної освіти «Формувальне оцінювання молодших школярів»; включення до практичних і лабораторних робіт з методик навчання освітньої галузі «Мова і література», «Математика», «Природознавство», «Суспільствознавство», «Технології» елементів формувального оцінювання; включення до освітнього процесу в закладі вищої педагогічної освіти для студентів, які навчаються за спеціальністю «Початкова освіта», семінарів, тренінгів; розробка та включення в освітній процес курсу за вибором «Формувальне оцінювання в початковій школі»; упровадження формувального оцінювання під час проходження студентами виробничої практики. Перевірено ефективність упровадження методичної системи заходів з підготовки вчителів початкових класів до використання формувального оцінювання в освітній процес.

Ключові слова: формувальне оцінювання; підсумкове оцінювання; інструменти формувального оцінювання; умови впровадження формувального оцінювання; етапи впровадження формувального оцінювання; підготовка майбутніх учителів початкових класів

- S** *Denga Natalia. Introduction Methodological System in Training Future Primary School Teachers to Use Formative Assessment. The differences of formative and summative evaluation are described. The state of readiness of future primary school teachers to introduce the formative assessment into the educational process was checked, and on the basis of the obtained results, a system of methodical measures was developed, which enable the preparation of future primary school teachers to use the formative assessment. The conditions for the introduction of formative assessment in primary school are defined: clear planning of expected results, involvement of students in thinking about the purpose of future activity, its result in detail of every step, assisting the student in constant monitoring of their results by means of feedback. The toolkit of introduction of formative assessment in primary school is defined depending on the stage of implementation: determination of educational needs of students, development of interaction and independence, tracking of progress in learning of students, testing of understanding and metacognition. A system of methodological measures has been developed, which enables to prepare future primary school teachers for the use of formative assessment: methodical measures (practical seminars, training seminars, round tables) for pedagogical and scientific-pedagogical staff; preparation of a methodological manual for students of institutions of higher pedagogical education «Formative assessment of younger students»; inclusion in practical and laboratory works on teaching methods of educational field «Language and Literature», «Mathematics», «Natural Sciences», «Social Studies», «Technologies» of elements of formative assessment; inclusion in the educational process in the institution of higher pedagogical education for students studying in the specialty «Primary education», seminars, trainings; development and inclusion in the educational process of a course of choice «Formative assessment in elementary school»; introduction of formative assessment during the students' practical training. The effectiveness of the implementation of the methodological system of measures for the preparation of elementary school teachers for the use of formative assessment in the educational process was tested.*

Key words: formative assessment; summative assessment; tools of formative assessment; conditions for implementation of formative assessment; stages of implementation of formative assessment; preparation of future primary school teachers

Деньга Наталія Миколаївна, кандидатка педагогічних наук, заступниця директора з навчально-методичної роботи Кременчуцького педагогічного коледжу імені А. С. Макаренка

Denga Natalia, PhD in Pedagogy, Deputy Director for Educational and Methodical Work of A.S. Makarenko Kremenchuk Pedagogical College

E-mail: denga_n@ukr.net

Актуальність проблеми. Глобальні зміни у світі, входження суспільства в епоху інформаційних технологій спонукають нас до пошуку інноваційних підходів до розвитку та формування освіти за новою парадигмою з точки зору сучасності. Кожен освітянин розуміє, що старі методи, підходи до навчання та викладання перестають діяти, а іноді включають механізми протидії, супротиву, гальмування. У таких випадках процес навчання припиняється, а педагоги змушені шукати новітні освітні технології для забезпечення якісної навчальної діяльності.

Навчальна діяльність – це складний багатоаспектний процес, який спрямовує людину на отримання знань і навичок у певному виді діяльності. Оскільки цей процес є двостороннім: учитель – учень і навпаки, то такий вид діяльності людини як навчання обов'язково вимагає діагностики якості, рівня, швидкості засвоєння навчального матеріалу, рівня відпрацювання певних навичок і вмінь, що досягаються в процесі навчання. Одним із видів діагностики стану просування учня в процесі навчання є оцінювання рівня його досягнень.

Оцінювання навчальних досягнень учнів є важливим складником освітнього процесу в школах країн Європейського Союзу (ЄС), які позиціонують його як ефективний інструмент забезпечення якості освіти. Особливої значущості інститут оцінювання набув в останні десятиліття, що пов'язано з трансформацією освітянської спільноти на компетентнісні засади. Це зумовлює необхідність пошуку адекватних технологій оцінювання набутих учнями компетентностей. У цій царині є перспективні для України інновації.

У рекомендаціях Міністерства освіти і науки України щодо контролю й оцінювання навчальних досягнень учнів (2014 рік) зазначено: «...Перевірка й оцінювання передбачає систематичне й об'єктивне визначення рівня навчальних досягнень учнів відповідно до програмових вимог. ... Результати контрольної діяльності мають виховне значення. Об'єктивно і методично правильно організований контроль розкриває невикористані резерви, можливості дитини, стимулює учнів до систематичної наполегливої праці, зумовлює формування важливих якостей особистості: відповідальності, здатності до подолання труднощів, самостійності» [3].

З одного боку з цим твердженням важко не погодитися, а з іншого – невміле застосування цього підходу з боку педагогів дає часто негативні прояви та наділяє оцінку знань учнів каральною функцією.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Питання оцінювання знань учнів досліджувалося вченими в різні періоди. Розглянемо різноманітні погляди на системи оцінювання вчених у різних країнах.

Характеризуючи підходи до оцінювання навчальних досягнень учнів в Англії, підкреслимо, що при активізації уваги до формування функції робиться спроба застосувати всі функції комплексно, розглядати їх як такі, що

взаємодоповнюють одна одну, формуючи цілісне середовище для розвитку кожного окремого учня й удосконалення системи освіти. Зокрема йдеться про такі функції, як формування, що трактується як така, що полягає в забезпеченні педагогів інформацією про те, на якому етапі опанування знань перебуває учень, для того, щоб спланувати наступні дії (оцінювання для навчання); підсумкова – спрямована на те, щоб надати інформацію про досягнення учнів (оцінювання процесу навчання); аналітична, яка зорієнтована на аналіз інформації щодо класів і шкіл задля оцінювання й діяльності вчителів; інформаційна, яка покликана забезпечити батьків інформацією про успіхи їхніх дітей і роботу школи.

У країнах Європейського Союзу, зокрема в сучасній Австрії, особлива увага приділяється формуванню оцінюванню, яке розглядає певну освітню галузь домовленої діяльності вчителя та учня, сконцентрованої на успішному опануванні навчальної програми.

«Формувальна функція оцінювання в початковій школі Шотландії великою мірою реалізується в процесі самооцінювання учнями й учителями процесу навчання, що пов'язано з основною метою оцінювання в початковій школі Шотландії – реалізувати особистісно зорієнтоване навчання.

Отже, оцінювання навчальних досягнень учнів є невід'ємним складником освітнього процесу початкової школи Сполученого Королівства. Оцінювання розглядається як один із ключових інструментів покращення якості освіти. Водночас усе більший наголос робиться на розвитку молодших школярів. Це завдання покликане реалізувати формування функції оцінювання. У контексті особистісно зорієнтованої парадигми сучасної освіти трансформації полягають у наданні пріоритетності формування функції оцінювання, яка разом із підсумковою, аналітичною та діагностувальною формує платформу для розбудови інноваційних підходів до оцінювання знань учнів молодшого шкільного віку в Сполученому Королівстві.

Наразі прослідковується розбудова Англією, Уельсом, Шотландією та Північною Ірландією власних оцінних моделей відповідно до місцевих особливостей, а також уніфікація стратегічних бачень розвитку оцінного сектора. Реалізація формування функції оцінювання в початковій школі Британії досягається у форматі встановлення зворотного зв'язку між якістю навчальних результатів учнів і можливістю їх досягнення, активним залученням учнів до процесу навчання, вмотивованістю учнів і адаптацію навчального процесу до потреб учнів» [1].

Українська дослідниця австрійської системи освіти робить висновок, що «гімназійна система освіти в Австрії передбачає видозмінення системи оцінювання навчальних досягнень учнів за умови толерантного підходу до виявлення їхніх здібностей у навчально-виховній діяльності. Стрижнева особливість, яка розмежовує вітчизняну та

австрійську моделі оцінювання знань, умінь і навичок учнів криється в нелінійному характері розвитку загальноєвропейської системи оцінювання, що віддзеркалює стрімкість розвитку західного демократичного суспільства. Упровадження нових видів поточного, підсумкового та узагальнювального контролю впродовж навчання на нижчому та вищому ступенях австрійських гімназій різного типу спрямовані на вдосконалення рівня засвоєння змісту певних гуманітарних дисциплін, які в майбутньому за допомогою індивідуалізації та диференціації навчання визначатимуть творчі та природні обдарування індивідів і спрогнозують вибір професії» [2].

Група українських учених Н. Морзе, О. Барна, В. Вембер у своїх дослідженнях зазначають, що «за останні десятиліття формувальне оцінювання активно впроваджується у світі, зокрема в країнах ЄС, та набуває дедалі більшої ваги в Україні. Його особливостями є сприяння у формуванні й розвитку особистості учня, що досягається за рахунок забезпечення ефективного зворотного зв'язку з учнем, активної участі учня в процесі навчання, постійного коригування навчального процесу, мотивування учня, усвідомлення ним відповідальності за власне навчання. Це означає, що застосування технології формувального оцінювання на сучасному етапі може перетворитися на один із ключових важелів забезпечення якісної освіти» [6].

О. Локшина вважає, що оцінювання виконує цілу низку функцій у навчальному процесі: контролювальну, навчальну, діагностико-коригувальну, стимулювально-мотиваційну, розвивальну, виховну та функцію управління процесом навчання. Аналіз сучасних поглядів науковців країн ЄС на оцінювання навчальних досягнень учнів свідчить про зміни в теорії та практиці цієї галузі педагогіки в контексті акцентування особистісно зорієнтованого навчання, а саме визнання так званої формувальної функції оцінювання, яка в науково-педагогічній літературі трактується як формувальне оцінювання. При цьому під формувальним оцінюванням розуміють інтерактивне оцінювання прогресу учнів, що дає змогу вчителю визначати потреби учнів та відповідним чином адаптувати процес навчання [5].

Група сучасних українських учених стверджує, що «традиційне оцінювання відбувається в режимі фіксації поточних результатів оцінювання (результати диктанту, тесту, контрольної роботи, усної відповіді тощо), а формувальне оцінювання здійснюється в тісному зв'язку з тим, як реально відбувався процес навчання» [6].

Українські дослідники Г. Москалик та Л. Максимова, розглядаючи питання успішності учнів старших класів у профільних класах, акцентують увагу на мобільності вчителів, зокрема й на запровадженні формувального оцінювання знань учнів [7].

Мета статті полягає в розробленні методичної системи з підготовки майбутніх учителів початкових класів до використання формувального оцінювання та перевірки її ефективності.

Завдання дослідження: перевірити стан готовності майбутніх учителів початкових класів до впровадження формувального оцінювання в освітній процес; на підставі отриманих результатів розробити систему методичних заходів, які дають можливість підготувати майбутніх учителів початкових класів до використання формувального оцінювання; перевірити ефективність запровадження методичної системи заходів з підготовки вчителів початкових класів до використання формувального оцінювання в освітній процес.

Викладення основного матеріалу дослідження. Формувальне оцінювання молодших школярів пов'язане із вимірюванням результатів навчальної діяльності учнів. Під час формувального оцінювання вчитель орієнтується на те, чого зміг досягти учень на конкретний момент, тобто на те, що учні вже знають і вміють. Відповідно до додатку до листа МОН від 17.08.2016 року №1/9-437 оцінювання навчальних досягнень учня/учениці зорієнтоване на формування рефлексивної позиції, мотивації на досягнення успіху в особистісному зростанні [10].

Як зазначає О. Савченко, оцінювання є особливим (діагностувальним) складником контролю, а оцінка – це його результат. Спираючись на ідеї особистісно зорієнтованої, дитиноцентрованої дидактики, вчена пропонує розглядати такі функції контролю й оцінювання навчальних досягнень молодших школярів, як діагностувальна, коригувальна, прогностична, навчально-перевірвальна, розвивальна й виховна [8].

Іншим позитивом формувального оцінювання, зазначають учені, є аспект рівності: заклади освіти з високим відсотком так званих «неблагонадійних» школярів, до яких належать представників національних меншин і проблемних соціальних груп, в умовах активізації використання формувального оцінювання значно підвищили загальний показник рівня успішності учнів та якості освіти школи.

Серед переваг формувального оцінювання також називається формування в учнів потрібного в сучасних умовах уміння вчитися та загальної культури оцінювання вчителів. Формуванню вміння вчитися зокрема сприяють такі характеристики формувального оцінювання як акцентування самого процесу навчання та включення в нього учнів; формування вмінь самооцінювання та оцінювання ровесників; сприяння усвідомленню учнями важливості навчання й розроблення та реалізації його стратегії. А формування культури оцінювання вчителів обов'язково включає краще усвідомлення цілей навчання й цілей оцінювання для їхнього досягнення.

В англійській мові є два слова, які позначають оцінювання: «assessment» та «evaluation». Українською мовою вони мають одне значення – «оцінювання». Проте аналіз західних джерел дозволяє дійти висновку, що в країнах, що вже понад два десятиліття практикують компетентнісне навчання та формувальне оцінювання в школах,

«assessment» та «evaluation» розділені чітко й зрозуміло: «assessment» оцінює процес, а «evaluation» – результат навчання.

Формувальне й підсумкове оцінювання підпорядковані різним цілям:

- формувальне оцінювання (assessment) має на меті підвищити якість і здійснюється під час освітнього процесу;
- підсумкове оцінювання (evaluation) має на меті оцінити якість після його завершення».

Перевагами формувального оцінювання для вчителя є чітко сформульований освітній результат, який потрібно отримати, оцінити в кожному конкретному випадку та організувати відповідно до цього свою роботу, зробити учня суб'єктом освітньої та оцінювальної діяльності. Під час організації формувального оцінювання для учня відкриваються такі можливості: вчитися на помилках, зрозуміти, що є важливим, а що є другорядним, зрозуміти свої успіхи, визначити, чого вони не знають, чого не вміють.

Формувальне оцінювання можливе тоді, коли: чітко визначено очікувані результати (планувати навчальну діяльність і формулювати мету необхідно не формально, а з чітким визначенням конкретних результатів); залучено учнів до осмислення мети майбутньої діяльності, її результату із деталізацією кожного кроку; надано допомогу учневі в постійному відстеженні своїх результатів за допомогою зворотного зв'язку.

Результати дослідження. Із метою визначення рівня усвідомлення студентами коледжу поняття формувального оцінювання та методики його використання нами було розроблено опитувальник «Формувальне оцінювання» і тест «Інструменти формувального оцінювання». Проведено діагностику серед студентів третього курсу, які навчаються на основі базової загальної середньої освіти, у кількості 56 осіб і студентів першого й другого курсів, які навчаються на основі повної загальної середньої освіти, у кількості 35 осіб за спеціальністю «Початкова освіта».

В опитувальнику «Формувальне оцінювання» визначено три рівні усвідомлення студентами: низький (1–5 балів), середній (6–8 балів), високий (9–10 балів). У результаті діагностики отримали такі результати: 39 респондентів мають низький рівень, 30 – середній, 22 – високий.

Тест «Інструменти формувального оцінювання» також має три рівні за результатами опитування: низький (10–50 балів), середній (60–80 балів), високий (90–100 балів). Унаслідок тестування отримали, що 41 студент має низький рівень, 32 студента – середній, 18 – високий.

Майбутній учитель початкових класів повинен під час професійної підготовки навчитися здійснювати індивідуальний підхід до оцінювання результатів навчання учнів, разом із тим розуміти, що контрольна-оцінювальна діяльність належить як учителю, так і учню, результат оцінювання не є остаточним, а відображає стан на цей час, учитель та учень разом мають поміркувати над тим,

якого результату досягнув учень і до чого вони прагнуть. Формувальне оцінювання передбачає вироблення спільних критеріїв, за якими буде оцінюватися результат навчальної діяльності, та здійснюється виключно для навчання, а не для покарання. Разом з тим формувальне оцінювання дозволяє вибудувати індивідуальну навчальну траєкторію учня на основі його можливостей та стану досягнень на певний момент, діагностувати досягнення дитини на кожному з етапів процесу навчання, вчасно виявляти проблеми й запобігати їх нашаруванню, стимулювати та мотивувати учня здобути найвищі результати, виховувати бажання вчитися та переконання у власних можливостях.

О. Топольницька дослідила психологічні особливості формувального оцінювання й стверджує, що «від урахування психологічних особливостей молодших школярів, правильного підходу до організації навчальної роботи й оцінювання їхніх навчальних досягнень значною мірою залежить формування інтересу учнів до навчання, а також розвиток таких важливих особистісних якостей як самостійність, ініціативність, працьовитість тощо. Використання вчителями розгорнутих умотивованих оцінювальних суджень, що містять не лише характеристики досягнутого результату, але й водночас і процесу виконання роботи, а також динаміки досягнень і докладених дитиною зусиль, матиме позитивний вплив на психоемоційний стан дитини та розвиток її самооцінки й критичного мислення. Такий підхід до оцінювання забезпечуватиме навчальну та особистісну успішність молодших школярів» [9].

Інструменти формувального оцінювання будуть дієвими, якщо вчитель уміє вдало ними користуватися залежно від теми, мети, завдань освітньої діяльності. Для цього необхідно формувати вміння впроваджувати формувальне оцінювання ще в студентів на етапі професійної підготовки. Саме тому важливим напрямом освітньої діяльності в закладі вищої педагогічної освіти має бути методична система підготовки майбутніх учителів початкових класів до використання формувального оцінювання в професійній діяльності.

Із цією метою нами була розроблена вказана методична система.

По-перше, це *система методичних заходів (практичні семінари, семінари-тренінги, круглі столи) для педагогічних і науково-педагогічних працівників за темою «Формувальне оцінювання»*. Адже викладач закладу вищої освіти повинен не тільки усвідомлювати важливість і переваги формувального оцінювання та знати інструментарій реалізації формувального оцінювання, а й упроваджувати його на практиці. Крім того, сучасний педагог має у своєму арсеналі широкий вибір онлайн-сервісів вільного доступу. Вони відкривають перед усіма учасниками освітнього процесу велику палітру можливостей зворотного зв'язку та організації формувального оцінювання учнів

на всіх етапах навчання, що дозволить оцінити досягнення учнів у будь-який час і на основі аналізу отриманих даних надати рекомендації щодо їхнього подальшого формування [4].

Другим важливим елементом запропонованої системи є *підготовка методичного посібника для студентів закладів вищої педагогічної освіти «Формувальне оцінювання молодших школярів»*, який містить теоретичну частину, інструментарій реалізації формувального оцінювання навчальної діяльності молодших школярів, розробки конспектів уроків із різних предметів початкової школи.

У ході професійної підготовки важливим є *включення до практичних і лабораторних робіт із методик навчання освітньої галузі «Мова і література», «Математика», «Природознавство», «Суспільствознавство», «Технології» елементів формувального оцінювання*. Так, викладачі методик на практичних і лабораторних роботах дають завдання студентам під час розроблення конспектів уроків із різних предметів і тем обов'язково використовувати інструменти формувального оцінювання. Наприклад, розробляти лист особистих досягнень. Він передбачає використання таких прийомів зворотного зв'язку:

- світлофор, де зелений колір означає, що учневі все ясно, жовтий – не зовсім у цьому розібрався, червоний – важко;

- долоньки, де одного кольору долонька означає, що учень впорається сам, а іншого кольору – потрібна допомога;

- лінійка успіху, де учень за різними критеріями може оцінити той рівень, який він зараз має, починаючи знизу доверху;

- сходишки досягнень, де учні відмічають рівень досягнень за допомогою смайлика на східцях;

- листок особистих досягнень, у якому вказано критерії, та за допомогою кольорів позначають рівень знань;

- вихідний квиток – вправа, яка полягає в тому, що вчитель ставить кілька питань з теми, пропонуючи на вибір кілька відповідей. Учні можуть відповідати за допомогою карток з номерами (де номер картки відповідає істинності чи хибності твердження), ті, які відповіли правильно, переходять до виконання наступного завдання, ті, які відповіли неправильно, розбирають з учителем повторно складні моменти;

- сигнали – вправа, у якій учні за допомогою визначених жестів показують учителю про розуміння чи труднощі у вивченні матеріалу.

Наступним важливим елементом методичної системи є *включення до освітнього процесу в закладі вищої педагогічної освіти для студентів, які навчаються за спеціальністю «Початкова освіта», семінарів, тренінгів з теми «Формувальне оцінювання в початковій школі»*. Під час проведення вказаних заходів важливим є засвоєння студентами інструментарію реалізації формувального оцінювання.

Майбутній педагог повинен мати в арсеналі такий інструмент формувального навчання, як таблицю «Знаю, хочу дізнатися, дізнався», що в користуванні для учнів доволі складна. Тому що, якщо учень не задумувався над тим, що він знає, то вперше дуже важко чітко визначити, чому ж усе-таки дитина навчилася. Немає в цій таблиці правильної чи неправильної відповіді. Цей інструмент для того, щоб учень сам задумався, чим він займається на уроці, що саме дійсно вміє чи знає, що хоче знати. Така таблиця дає можливість критично оцінити себе самого й учителю. Вона дає можливість вибудувати свої знання в певній логічній послідовності. Цей інструмент можна використовувати в перші ж дні навчання учнів першого класу, наприклад з теми «Школа».

Інтелект-карти – інструмент формувального оцінювання, робота з яким базується на тому, що записуються основні терміни, які стосуються теми, що вивчається, та взаємозв'язок між ними. Інтелект-карти допомагають учням зобразити те, що вони дізнаються, і те, що вони відчують під час вивчення. Крім того, інтелект-карти дають змогу в стислій, вербально-образній формі глибоко й міцно засвоювати навчальний матеріал, тому використовувати цю технологію в початкових класах можна на різних етапах уроку при вивченні всіх навчальних предметів.

Під час упровадження формувального оцінювання доцільно використовувати такий інструмент, як ведення блогу, де учні роблять записи, що стосуються матеріалу, який вони вивчили, а також указують те, що їх зацікавило, й те, що залишилося незрозумілим. Перш, ніж упроваджувати його в професійній діяльності, студенти мають попрактикуватися у веденні власного блогу, у якому відображатимуть результати власної навчальної діяльності та формуватимуть перспективні напрямки саморозвитку.

Розробка та включення в освітній процес курсу за вибором «Формувальне оцінювання в початковій школі» є одним із найважливіших елементів запропонованої системи підготовки. Під час проходження курсу студенти матимуть змогу практикувати різні стратегії формувального оцінювання. Наприклад, стратегію розвитку самостійності учнів, взаємодії між собою та взаємодії з учителем, яка включає в себе вміння оцінити свою роботу, роботу свого однокласника. Ця стратегія реалізується за допомогою різних інструментів. Самооцінювання проводиться для того, щоб учень усвідомив, що він розуміє, з чим може впоратися, і визначитися з тим, що потребує ще вивчення. Це можуть бути таблиці, чек-листи, критеріальні таблиці, матриці Венна. З часом, коли в класі буде сформована культура формувального оцінювання й довіри, то учні почнуть доволі активно оцінювати власну роботу. Наприклад, коли в учнів є завдання зробити презентацію з певної теми, то після її створення можна за допомогою діаграми Венна визначити свої знання та вміння. У кінці вивчення певної теми можна використати критеріальні таблиці, у яких можуть бути такі критерії: до-

машне завдання, теоретичний матеріал, практична діяльність, інновації й новизна, використання в майбутньому. На кожний критерій є чотири твердження, перше з яких – з усім розібрався, впорався, домашні завдання виконував, інформація нова, матеріал буду використовувати; останнє – нічого не зрозумів, нічого нового не дізнався, матеріал не буду використовувати. Можна таке опитування провести за допомогою Google-форм, адже нині в усіх учнів є смартфони. Учні лише позначають запропоновані матеріали.

Під час проходження курсу можна практично випробувати ще один дієвий інструмент – спільне виконання домашнього завдання. Основна причина невиконання домашнього завдання – це те, що учень не знає, що робити (неправильна відповідь, не знає, де шукати помилку). Можна створити Google-таблицю чи Google-документ, де розмістити спільне домашнє завдання, що дає можливість учневі виявити проблемні місця й ще раз повчитися. Можна визначити правила, де кожен пише свою відповідь, але при виявленні іншої відповіді учні один одному допомагають визначити, де помилка.

Упровадження формульованого оцінювання під час проходження студентами виробничої практики (перегляд показових уроків провідних учителів початкових класів, використання формульованого оцінювання під час проведення пробних уроків і переддипломної практики) є одним із основних елементів системи підготовки студентів до реалізації формульованого оцінювання в початковій школі. Саме під час проходження практики майбутні педагоги можуть апробувати вивчені інструменти формульованого оцінювання. Наприклад, рефлексивні питання.

Їх можна використовувати під час завершення теми, займаючи при цьому декілька хвилин, а саме з'ясувати, що в ній було легко, що важко, що сподобалося. Ці прості запитання допомагають здійснити рефлексію й визначити складність теми, рівень засвоєння.

Під час проведення уроків у ході практичної підготовки студентам доцільно використовувати Інтернет-сервіс LearningApps – один із інструментів стратегії розвитку самостійності учнів. Це інструмент оцінювання для учня. Учні по-різному проходять завдання: хтось буде розв'язувати й шукати правильну відповідь, хтось підставлятиме й намагатиметься просто вгадати правильну відповідь, хтось підглядатиме до інших дітей і натискатиме ті ж самі відповіді, що й інші. Під час створення завдання в LearningApps необхідно завжди редагувати зворотній зв'язок, щоб не просто було в кінці написано «Молодець» або «Спробуй ще раз», а краще використовувати фрази такого типу: «Усе правильно виконав – переходи до виконання завдання 3», «Якщо маєш 4 неправильні відповіді, то підійди до вчителя за роз'ясненнями». За допомогою LearningApps є можливість створити квест, який допоможе учневі зрозуміти для себе, яким навчальним матеріалом він володіє добре, а який потребує вдосконалення.

У результаті впровадження системи формульованого оцінювання в освітній процес закладу вищої педагогічної освіти студенти розуміють, які інструменти формульованого оцінювання краще використовувати на початку уроку з метою активізації опорних знань і мотивації учнів, які – під час вивчення нового матеріалу, які – під час підведення підсумків (табл. 1):

Таблиця 1

Інструменти формульованого оцінювання

Інструменти формульованого оцінювання			
Визначення навчальних потреб учнів\ Актуалізація опорних знань та мотивація (на початку уроку)	Розвиток взаємодії та самостійності\ Під час засвоєння нових знань (упродовж уроку)	Відслідковування прогресу в навчанні учнів (упродовж уроку)	Перевірка розуміння та метапізнання (під час підведення підсумку)
Мозковий штурм	Insert	Критеріальна таблиця	Синквейн
Анаграма	Візуальне представлення	Контрольний список	Ментальна карта
Правильно\неправильно	Ментальна карта	Світлофор	Рефлексія 3-2-1
Таблиця «Знаю, хочу дізнатися, дізнався»	Мозаїка	Долоньки	Пояснення своїми словами
Кросворд	Спина до спини	Лінійка успіху	Білет на вихід
Ігри «Аліас», «Доміно»	20 важливих думок	Сходинки досягнень	Король чи королева
Вільний текст	Станція ротацій	Сигнали	Вільний мікрофон
Критеріальна таблиця	Лист самооцінювання\ взаємооцінювання	Онлайн-сервіси	Лист особистих досягнень
Інтелект-карта	Діаграма Венна	Індекс-карти для узагальнення або запитань	Світлофор
	Вимірювання температури	Сигнали рукою	Однохвилинне есе
	Трихвилинна пауза	Дві зірки й побажання	Ліхтарик
	Читання з позначками	Блог	Кольорові доріжки
	Перевірка один одного		

З метою визначення ефективності системи впровадження формувального оцінювання в освітній процес закладу вищої педагогічної освіти було проведено контрольне діагностування серед студентів четвертого курсу, які навчаються на основі базової загальної середньої освіти, у кількості 55 осіб та студентів другого й третього курсів, які навчаються на основі повної загальної середньої освіти, у кількості 34 особи за спеціальністю «Початкова освіта».

За результатами опитувальника «Формувальне оцінювання», отримали, що 29 респондентів мають низький рівень, 35 – середній, 25 – високий. Тест «Інструменти формувального оцінювання» показав, що 30 студентів мають низький рівень, 36 студентів – середній, 23 – високий. Контрольне діагностування показало, що запропонована методична система з підготовки майбутніх учителів початкових класів до використання формувального оцінювання є ефективною

Висновки з цього дослідження. Отже, результати дослідження вказують на ефективність застосування розробленої методичної системи з підготовки майбутніх учителів початкових класів до використання формувального оцінювання.

Список використаних джерел

1. Борисенко І. Функції оцінювання навчальних досягнень учнів початкових шкіл Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії. *Studies in Comparative Education*. 2013. № 1. С. 35–40.
2. Денічева О. І. Зміст і форми оцінювання навчальних досягнень учнів в гімназіях Австрії. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2011. № 3–4. С. 62–66.
3. Кабан Л. В. Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів у новій українській школі. *Народна освіта*. 2017. № 1. С. 88–95.
4. Курбатова М. О., Деуля Д. О., Рикова Л. Л. Використання онлайн-сервісів для організації формувального оцінювання учнів. *Інформаційні технології в освіті, науці і техніці (ІТОНТ-2016)*: тези доп. III Міжн. наук.-практ. конф., 12-14 трав. 2016 р. Черкаси, 2016. С. 186.
5. Локшина О. І. Контроль та оцінка успішності учнів у школах Західної Європи. Київ: КМУВ ім. Б. Грінченка, 2002. 52 с.
6. Морзе Н. В., Барна О. В., Вембер В. П. Формувальне оцінювання: від теорії до практики. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*. 2013. № 6. С. 45–57.
7. Москалик Г. Ф., Максимова Л. П. Проблеми зниження успішності учнів 10–11 класів з профільних предметів. *Імідж сучасного педагога*: електрон. наук. фаховий журна. 2019. № 3 (186). С. 71–75.
8. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: підручник. Київ: Грамота, 2012. 504 с.

9. Топольницька О. О. Психологічні особливості формувального оцінювання навчальних досягнень молодших школярів. *Наукові розробки молоді на сучасному етапі*. Київ: нац. ун-т технологій та дизайну. Київ, 2018. С. 572–573.
10. Щодо методичних рекомендацій про викладання навчальних предметів у загальноосвітніх навчальних закладах: лист МОН від 17.08.2016 р. №1/9–437. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v_437729-16.

References

1. Borysenko, I. (2013). Funktsii otsiniuvannya navchalnykh dosiahnen uchniv pochatkovykh shkil Spoluchenoho Korolivstva Velykoi Brytanii ta Pivnichnoi Irlandii [UK and Northern Ireland Primary School Student Achievement Assessment Functions]. *Studies in Comparative Education*, 1, 35-40 [in Ukrainian].
2. Dienchieva, O. I. (2011). Zmist i formy otsiniuvannya navchalnykh dosiahnen uchniv u himnaziakh Avstrii [Content and forms of evaluation of students' academic achievement in Austrian high schools]. *Porivnialno-pedahohichni studii [Comparative-pedagogical studios]*, 3-4, 62-66 [in Ukrainian].
3. Kaban, L. V. (2017). Formuvalne otsiniuvannya navchalnykh dosiahnen uchniv u novii ukrainskii shkoli [Formative assessment of students' academic achievement in the new Ukrainian school]. *Narodna osvita [Public education]*, 1, 88-95 [in Ukrainian].
4. Kurbatova, M. O., Deulia, D. O., & Rykova, L. L. (2016). Vykorystannya on-lain servisiv dlia orhanizatsii formuvального otsiniuvannya uchniv [Use of online services for organizing formative assessment of students]. *Informatsiini tekhnologii v osviti, nauksi i tekhnitsi (ITONT-2016) [Information Technology in Education, Science and Technology (ITONT-2016)]: tezy dop. III Mizhn. nauk.-prakt. konf.*, 12-14 trav. 2016 r. (p. 186). Cherkasy [in Ukrainian].
5. Lokshyna O. I. Kontrol' ta otsinka uspishnosti uchniv u shkolakh Zakhidnoyi Yevropy. Kyiv: KMIUV im. B. Hrinchenka, 2002. 52 p. [in Ukrainian].
6. Morze, N. V., Barna, O. V., & Vember, V. P. (2013). Formuvalne otsiniuvannya: vid teorii do praktyky [Formative assessment: from theory to practice]. *Informatyka ta informatsiini tekhnologii v navchalnykh zakladakh [Informatics and information technologies in educational institutions]*, 6, 45-57 [in Ukrainian].
7. Moskalyk, H. F., & Maksymova, L. P. (2019). Problemy znyzhennia uspishnosti uchniv 10–11 klasiv z profilnykh predmetiv [Problems of reducing the performance of students in grades 10-11 in specialized subjects]. *Imidzh suchasnoho pedahoha [The image of the modern teacher]*, 3 (186), 71-75 [in Ukrainian].
8. Savchenko, O. Ya. (2012). *Dydaktyka pochatkovoї osvity [Didactics of elementary education]: pidruchnyk*. Kyiv: Hramota [in Ukrainian].
9. Topolnytska, O. O. (2018). Psykholohichni osoblyvosti formuvального otsiniuvannya navchalnykh dosiahnen molodshykh shkoliariv [Psychological peculiarities of formative assessment of educational achievements of younger students]. *Naukovi rozrobky molodi na suchasnomu etapi [Scientific development of young people at the present stage]* (pp. 572-573). Kyiv. nats. un-t tekhnologii ta dyzainu. Kyiv [in Ukrainian].
10. *Shchodo metodychnykh rekomendatsii pro vykladannia navchalnykh predmetiv u zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh [Regarding methodological recommendations on teaching subjects in general educational institutions]: lyst MON vid 17.08.2016 r. №1/9–437*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v_437729-16 [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 02.01.2020